

0-24 Aylık Bebeklerin Beslenme Şekillerinin İncelenmesi

Investigation of Nutrition Patterns of 0-24 Months Babies

Gamze YILMAZ¹

ÖZ

Araştırma, 0-24 aylık bebeklerin beslenme şekillerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı tipte planlanan çalışma, bir devlet hastanesinin süt çocuğu servisinde çocuğu yatan 164 anne ile yürütülmüştür. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı analizler ve ki-kare testi analizi yapılmıştır. Annelerin yaş ortalaması 26,82±5,47 (17-47 yaş) yıl olup, %48,2'si ilkokul mezunudur. Bebeklerin %85,4'ünün doğumdan sonra ilk 1 saat içinde anne sütü aldığı, %45,7'sinin mama ile beslendiği, %62,2'sinin biberon ve %35,4'ünün emzik kullandığı saptanmıştır. İlk altı ay bebeklerin %29,5'inin sadece anne sütüyle beslendiği, %29,9'una ise bir yaşından önce inek sütü verildiği görülmüştür. Bebeklerin %53,7'sinin solunum yolu enfeksiyonu, %39,0'ının gastroenterit nedeniyle hastanede yattığı belirlenmiştir. Çalışmada annelerin doğum şekli ile bebeği emzirme zamanı arasında (p<0,00); bebeğin yaşı ile biberon (p<0,01) ve emzik (p<0,02) kullanımı arasında; biberon kullanımı ile ek gıdaya başlama zamanı arasında (p<0,01) anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Doğumdan sonraki ilk saatte emzirme oranı yüksek olmasına rağmen ilk altı ay süresince bebeği sadece anne sütüyle besleme oranının düşük olduğu, annelerin bebeklerine biberon kullanma alışkanlıklarının yaygın olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar annelerin, anne sütünün önemi ve emzirme hakkında daha fazla eğitim, danışmanlık ve desteğe gereksinimleri olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne Sütü, Beslenme, Emzirme, Hemşirelik

ABSTRACT

The study was carried out to determine the feeding patterns of 0-24 months old infants. The descriptive study was carried out with 164 mothers who were inpatients in a public hospital. Descriptive analysis and chi-square test were used to evaluate the data. The mean age of the mothers was 26.82 ± 5.47 and 48.2% of them were primary school graduates. It was found that 85.4% of babies received breast milk within the first hour after delivery, 45.7% were fed with formula, 62.2% were used as feeding bottles and 35.4% were using pacifiers. In the first six months, it was seen that 29.5% of the babies were only feeding with breast milk, 29.9% were given cow's milk before the age of one. It was found that 53.7% of babies were hospitalized due to respiratory tract infection and 39.0% were hospitalized due to gastroenteritis. There was a statistically significant relationship between the mode of delivery of the mothers and the breastfeeding time the baby (p<0.00); between the age of the baby and the use of a baby bottle (p<0.01) and pacifier (p<0.02); between the use of the baby bottle and the start time of complementary food (p<0.01). Although breastfeeding rate was high in the first hour after birth, only breastfeeding rate was low in the first six months and the use of baby bottle was common. These results suggest that mothers need more education and support on the importance of breast milk and breastfeeding.

Keywords: Breast Milk, Nutrition, Breastfeeding, Nursing

¹Dr. Öğretim Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü, gamzeyilmaz@live.com, ORCID: 0000-0001-2345-6789

GİRİŞ

Büyüme ile birlikte psikososyal, motor, kognitif gelişimlerin sağlanmasında etkili olan beslenme, özellikle büyüme ve gelişmenin en hızlı olduğu dönem olan bebek ve çocukluk döneminde sağlığın sürdürülebilmesinde oldukça önemlidir.¹ Bebek beslenmesinin temelini anne sütü ve tamamlayıcı besin uygulamaları oluşturur.² Anne sütü bebeğin sağlıklı büyüme ve gelişimi için gerekli bütün besin maddelerini içeren, yüksek biyoyararlılığı olan ve sindirimi kolay en doğal besindir.³ Anne sütü ilk altı ayda bebeğin ihtiyacının tamamını, 6-12. ayda %50,0'ını, 12. aydan itibaren ise %30,0'ını karşılamaktadır.⁴ Anne sütü tek başına bebeğin enerji ve besin gereksinimini karşılamada yetersiz olduğu zaman, anne sütü ile birlikte diğer gıda ve sıvıların bebeğe verilmesi tamamlayıcı beslenme olarak tanımlanmaktadır.⁵

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2025 yılına kadar tüm dünyada emzirmenin iyileştirilmesini desteklemekte ve ilk altı ayda emzirme oranının en az %50,0'a kadar artırılmasını hedeflemektedir.⁶ Buna rağmen dünya genelinde ilk altı ay süresince sadece anne sütüyle beslenen bebeklerin oranı %38,0'dır.⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece anne sütü ile üç ay boyunca beslenen bebeklerin oranının %40,0, altı ay boyunca anne sütü alanların oranının %17,0 olduğu belirtilmektedir.⁸ Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 yılı verilerinde bebeklerin %58,0'ının ilk iki ay sadece anne sütüyle beslendiğini, bu oranın çocuğun yaşıyla birlikte azaldığı ve 4-5 ay arasındaki bebeklerde %10,0'a gerilediği görülmektedir. 0-5 aylık bebeklerde sadece anne sütü alanların oranının TNSA 2008'de %42,0, TNSA 2013'de ise %30,0 olduğu görülmektedir.⁹ Türkiye Sağlık İstatistikleri

2016 Raporunda ise 0-6 ay arası bebeklerin %30,8'inin, 7-12 ay arası bebeklerin ise yalnızca %22,0'ını anne sütüyle beslediği bildirilmektedir.¹⁰

UNICEF'e göre, yeterli sürede ve uygun biçimde emzirme bebek ve çocuk ölümlerini azaltmada oldukça önemlidir.¹¹ İlk altı ay sadece anne sütüyle beslenme ve altıncı aydan sonra ise ek besinlere başlanması ile yılda 1,3 milyon bebek ölümünün önlenilebileceği belirtilmektedir.¹² DSÖ'de gelişmekte olan ülkelerde ölüme neden olan ishal, pnömoni ve bronşit gibi hastalıkları önlemenin en kolay yollarından birinin bebekleri anne sütü ile beslemenin olduğunu bildirmektedir.¹³ DSÖ 2017 verilerine göre çocuk ölümlerinin %45'inin sebebinin yetersiz anne sütü beslenmesi olduğu tespit edilmiştir.¹⁴ Ek besinlere geçiş dönemi de morbidite ve mortalite oranının en yüksek olduğu bir dönemdir.¹⁵ Bebeklere erken dönemde verilen sıvı ve besinlerin bebekte ishal ve ishale bağlı ölüm riskini arttırdığı bildirilmiştir.¹⁶ TNSA 2008 verilerine göre bebeklerin %8,0'ına altıncı aydan önce ek besinlere başlandığı, TNSA 2013'de ise bu oranın %12,0'a yükseldiği görülmektedir.⁹

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile Amerikan Pediatri Akademisi (APA), bebeklerin ilk altı ay süresince sadece anne sütü ile beslenmesini, altıncı ayda ek besinlere başlanılmasını, iki yaşına veya daha fazlasına kadar uygun ek besinlerle birlikte emzirmeye devam edilmesini önermektedir.^{17,18} Bebek sağlığı açısından anne sütü ve emzirme büyük önem arz ettiğinden bu çalışmada bir devlet hastanesinin süt çocuğu servisinde yatan 0-24 aylık bebeklerin beslenme şekillerini incelemek amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Tipi, Yapıldığı Yer ve Zaman

Tanımlayıcı tipte planlanan bu çalışma, 22 Haziran–22 Ağustos 2018 tarihleri arasında Ağrı Devlet Hastanesi süt çocuğu servisinde yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 22 Haziran-22 Ağustos 2018 tarihleri arasında süt çocuğu servisinde yatan 0-24 aylık çocuğa sahip hastaların anneleri, örneklemini ise emme sorununa neden olabilecek herhangi bir anomalili bebeği olmayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 164 anne oluşturmuştur. Süt çocuğu servisinde toplam yatak sayısı 27, yatan hasta çocuk sayısı ise aylık ortalama 125'dir. Hastane Bilgi Yönetim Sistemi'nden alınan verilere göre belirtilen tarihler arasında yatan 0-24 aylık hastaların sayısı 240 olup, 115 hastanın solunum yolu enfeksiyonu, 98 hastanın gastroenterit, 27 hastanın ise diğer nedenlerle süt çocuğu servisine yatışı gerçekleşmiştir.

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, literatür doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan, annelerin ve bebeklerin sosyodemografik özellikleriyle birlikte

bebeğin beslenmesine ilişkin (emzirmeye başlama zamanı, emzik ve biberon kullanma durumu, ek gıdaya başlama zamanı, su ve mama kullanma durumu, ek gıdaya ne ile başlandığı gibi) soruların yer aldığı toplam 28 soruyu içeren soru formu kullanılarak toplanmıştır.^{19,20} Soru formu, araştırmacı tarafından annelere yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak ortalama 5-10 dakika süreyle uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 16,0 paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı analizler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) ve ki-kare testi kullanılarak, $p < 0,05$ anlamlılık sınırı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılması için Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan (13.06.2018 tarihli, 95531838-050.99 sayılı yazı) ve Ağrı İl Sağlık Müdürlüğü'nden (22.06.2018 tarihli, 54592530-799 sayılı yazı) resmi yazılı izinler alınmıştır. Anneler araştırmanın amacıyla ilgili bilgilendirilmiş ve sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Annelerin yaş ortalaması $26,82 \pm 5,47$ (17-47 yaş) yıl olup, %48,2'si ilköğretim mezunu, tamamı (%100) ise ev hanımıdır. Annelerin %28,1'inin üç çocuk sahibi olduğu, %68,9'unun sigara kullanmadığı, %59,1'inin il merkezinde yaşadığı, %67,7'sinin çekirdek aile olduğu, %76,8'inin algıladığı gelir

durumunun kötü olduğu, %37,2'sinin akraba evliliği yaptığı, doğumların ise %77,4'ünün vajinal yolla gerçekleştiği görülmüştür. Anne sütü ve ek besinlerle ilgili annelerin %32,3'ünün sağlık personelinen, %35,4'ünün akraba/yakın çevreden bilgi aldığı saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Annelere Ait Özelliklerinin Dağılımı

		Sayı	%			Sayı	%		
Anne eğitimi	İlkokul	79	48,2	Annenin sigara kullanma durumu	Sigara kullanmayan	113	68,9		
	Ortaokul	30	18,3		Sigara kullanan	Sigara kullanan	51	31,1	
	Lise	13	7,9						
	Okur-yazar	32	19,5						
	Okur-yazar değil	10	6,1						
Anne mesleği	Ev hanımı	164	100	Doğum şekli	Normal	127	77,4		
					Sezaryen	37	22,6		
Ailenin yaşadığı yer	Köy	50	30,5	Çocuk sayısı (Ort±Sd)	1	35	21,3		
	İlçe	17	10,4		2	40	24,4		
	Merkez	97	59,1		3	46	28,1		
					4 ve üzeri	43	26,2		
Aile tipi	Çekirdek	111	67,7		Akraba evliliği	Var	61	37,2	
	Geniş	53	32,3	Yok		103	62,8		
Algılanan gelir durumu	Kötü	126	76,8	Anne sütü ve ek gıda ile ilgili bilgi alma durumu	Sağlık personeli	53	32,3		
	Orta	34	20,8		Akraba/ çevre	58	35,4		
	İyi	4	2,4		Bilgi almayan	53	32,3		

Bebeklerin yaş ortalaması 9,3±5,5 aydır. Bebeklerin %39,6'sı 7-12 ay grubunda, %37,2'si ise 0-6 ay grubundadır. Bebeklerin %60,4'ü erkek ve %22'si ilk bebektir. Gestasyon yaşına göre bebeklerin %89,6'sının miadında doğduğu, %85,4'ünün doğumdan sonraki ilk bir saat içerisinde anne sütü ve kolostrum aldığı saptanmıştır. Bebeklerin %80,5'inin halen emzirildiği, %10,4'ünde ise anne sütünün altıncı aydan

önce kesildiği görülmüştür. Bebeklerin %45,7'sinin mama ile beslendiği, %62,2'sinin biberon ve %35,4'ünün emzik kullandığı saptanmıştır. Bebeklerin %76,0'ına altıncı ay ve sonrasında ek gıda başlandığı, %42,2'sinde ek gıdaya yoğurt, %29,4'ünde ise çorba suyu ile başlandığı belirlenmiştir. İlk altı ayda bebeklerin %70,7'sine su verildiği, %29,9'una ise bir yaşından önce inek sütü verildiği saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Bebeklere ve Beslenmelerine Ait Özelliklerin Dağılımı

		Sayı	%			Sayı	%
Cinsiyet	Kız	65	39,6	İlk Bebek Olma Durumu	Evet	36	22,0
	Erkek	99	60,4		Hayır	128	78,0
Yaş (ay) (Ort±Sd)	0-6	61	37,2	Gestasyon Yaşı	Preterm	12	7,3
	7-12	65	39,6		Term	14	89,6
	13-18	31	18,9		Postterm	75	3,1
	19-24	7	4,3				
Doğumdan Sonra Emzirmeye Başlama ve Kolostrum Verme Zamanı	İlk 1 saat içinde	140	85,4	Anne Sütünden Kesme Zamanı	6. Aydan önce	17	10,4
	İlk 1 saat sonrası	24	14,6		6-12. ay	7	4,3
Anne Sütünden Kesme Zamanı	6. aydan önce	17	10,4	Su Verme Zamanı	6. aydan önce	116	70,7
	6-12. ay	7	4,3		6. ay ve sonra	27	16,5
Mama Kullanma Durumu	12-24 ay arası	8	4,9	Bir Yaşından Önce İnek Sütü Verilme Durumu	6. ay ve sonra	21	12,8
	Halen emziriyor	132	80,5		Evet	49	29,9
Ek Gıdaya Başlama Zamanı	6. aydan önce	26	26,0	Ek Gıdaya İlk Ne ile Başladı	Yoğurt	43	42,2
	6. ay ve sonra	76	76,0		Çorba suyu	30	29,4
Biberon Kullanma Durumu	Evet	102	62,2	Emzik Kullanma Durumu	Diğer	9	28,4
	Hayır	62	37,8		Evet	58	35,4
Çocuğun Tanısı	Solunum yolu enfeksiyonu	88	53,7	Hastanede Daha Önce Yatma Durumu	Evet	60	36,6
	Gastroenterit	64	39		Hayır	104	63,4
	Diğer	12	7,3				

*Bebegine sadece anne sütü veren anneler dahil edilmemiştir.

Bebeklerin bulunduğu aya göre beslenme durumlarına bakıldığında ilk altı ay bebeklerin %29,5'inin sadece anne sütüyle, %23'ünün anne sütü+su, %32,8'inin ise anne sütü+mama ile beslendiği belirlenmiştir. 7-12 ay arasındaki bebeklerde sadece anne sütü alan bir bebek olduğu ve bebeklerin %50,8'inin anne sütü+ek gıdayla

beslendiği görülmüştür. 13-18 aylık bebeklerin %48,4'inin anne sütü+ek gıdayla, %29,0'ının da sadece ek gıdayla beslendiği, 19-24 ay arasındaki üç bebeğin inek sütü+ek gıda ile (%42,9), iki bebeğin sadece ek gıdayla (%28,6), bir bebeğin ise anne sütü+ek gıda ile (%14,3) beslendiği saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Bebeklerin Bulunduğu Aya Göre Beslenme Durumları

	Sadece Anne Sütü	Anne Sütü + Su	Anne Sütü + Mama	Anne Sütü + Ek Gıda	Mama + Ek Gıda	Anne Sütü + Mama + Ek Gıda	Sadece Ek Gıda	İnek Sütü + Ek Gıda	Diğer
	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*	Sayı %*
0-6 ay	18 %29,5	14 %23,0	20 %32,7	5 %8,2	-	2 %3,3	-	-	2 %3,3
7-12 ay	1 %1,5		3 %4,6	33 %50,8	4 %6,2	16 %24,6	-	3 %4,6	5 %7,7
13-18 ay	-		1 %3,2	15 %48,4	1 %3,2	1 %3,2	9 %29,1	3 %9,7	1 %3,2
19-24 ay	-		-	1 %14,3	1 %14,3	-	2 %28,6	3 %42,8	-

*Satur yüzdesi alınmıştır.

Bebeklerin almış olduğu tanılara bakıldığında, 88 bebeğin (%53,7) solunum yolu enfeksiyonu, 64 bebeğin ise gastroenterit (%39,0) nedeniyle hastanede

yattığı belirlenmiştir. Solunum yolu enfeksiyonu tanısı alan bebeklerin %54,5'inin 0-6 ay grubunda, gastroenterit tanısı alan bebeklerin %50'sinin ise 7-12 ay grubunda olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Bebeklerin Tanılarının Dağılımı

	Solunum Yolu Enfeksiyonu	Gastroenterit	Diğer*
	Sayı %**	Sayı %	Sayı %
0-6 ay	48 %54,6	11 %17,2	2 %16,7
7-12 ay	28 %31,8	32 %50,0	5 %41,7
13-18 ay	11 %12,5	16 %25,0	4 %33,3
19-24 ay	1 %1,1	5 %7,8	1 %8,3
Toplam	88 %100	64 %100	12 %100

*İdrar yolu enfeksiyonu, febril konvülsiyon, intoksikasyon, ürtiker, anemi

**Sütün yüzdesi alınmıştır.

Çalışmada vaginal doğum yapan annelerin %93,7'sinin, sezeryan ile doğum yapan annelerin %56,8'inin doğum sonrası ilk bir saat içinde bebeklerini emzirdiği ve kolostrum verdiği belirlenmiş olup, doğum şekli ile doğumdan sonra emzirmeye başlama ve kolostrum verme zamanı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($X^2=28,41$, $p<0,00$). Bebeğin biberon kullanımı ile ek gıdaya başlama zamanı arasında da anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2=13,95$, $p<0,01$). Ek gıdaya altıncı aydan önce

başlayan annelerin bebeğine biberon kullanma oranı %92,3 iken; altıncı aydan itibaren başlayan annelerin biberon kullanmama oranı %38,2 olarak saptanmıştır. Bebeğin yaşı ile biberon ($X^2=8,16$, $p<0,01$) ve emzik ($X^2=7,21$, $p<0,02$) kullanma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 7-12 aylık bebeği olan annelerin bebeğine biberon ve emzik kullanımının diğer gruplardaki annelerden anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan annelerin

yaş ortalamasının 26,82±5,47 yaş yılı olması konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarla da uyumlu olarak oldukça genç bir anne grubuna işaret etmektedir.¹⁹⁻²² Yapılan çalışmalarda da araştırma sonucumuzla uyumlu olarak gestasyon yaşına göre bebeklerin %89,6'sının miadında doğduğu doğumların %76'sının normal spontan vajinal yolla gerçekleştiği bulunmuştur.^{19,21,23,24}

Yenidoğanın immünolojik gelişiminin sağlıklı olması için verilen ilk besinin anne sütü olması ve doğum sonrası ilk bir saat içerisinde gastrointestinal sisteminin anne sütü ile tanışması önerilmektedir.²⁵ TNSA 2013'de doğumdan sonra ilk bir saat içerisinde bebeği emzirme oranı %50'dir.⁹ Çalışmada annelerin %85,4'ünün doğum sonrası ilk bir saat içerisinde bebeklerini emzirdikleri ve kolostrum verdikleri görülmektedir. Bu oran Gümüştakım ve ark.nın çalışmalarında %84,3; Şahin ve Özyurt'un çalışmalarında %79,3 olarak bildirilmiştir.^{19,20}

Çalışmada bebeklerin %45,7'sinin mama ile beslendiği, %62,2'sinin biberon ve %35,4'ünün emzik kullandığı tespit edilmiştir. Canbay'ın çalışmasında ilk altı ayda annelerin %55,9'unun, Çalık ve ark.nın çalışmasında ise %50,4'ünün bebeklerine formül mama verdiği ifade edilmiştir.^{26,27} Gümüştakım ve ark.nın çalışmasında da bebeklerin %50,8'inin mama ile beslendiği, %49,2'sine biberon verildiği görülmüştür.¹⁹ TNSA 2013 raporu biberon kullanımının 6 aydan küçük bebekler arasında %40, 8-9 aylık olanlarda ise %64 olduğunu göstermektedir.⁹ Biberon ve emzik kullanma oranları sırasıyla Çalık ve ark.nın çalışmasında %45,4 ve %44,9, Akbayram'ın çalışmasında ise %64 ve %34 olarak bildirilmiştir.^{27,28} Sivri'nin çalışmasında da bebeklerin %37,3'üne annelerin emzik verdiği saptanmıştır.²³ Biberon ve emzik kullanımı bebeğin emzirilmesini ve dolayısıyla anne sütü almasını olumsuz olarak etkilediği için emziren annelerin bebeklerine biberon ve emzik kullanmaktan kaçınması gerekmektedir.

Çalışmada annelerin %26,0'nın altıncı aydan önce bebeklerine ek gıda başladığı belirlenmiştir. Gümüştakım ve ark.nın çalışmalarında annelerin %25,6'sının, Sivri'nin çalışmasında %32,4'ünün, Küçük ve Göçmen'in çalışmasında ise %23,2'sinin altıncı aydan önce bebeklerine ek gıdaya başladığı bildirilmiştir.^{19,23,29} Altıncı aydan önce ek gıdaya başlama oranı TNSA 2008'de %8 iken, TNSA 2013'te artarak %12 olarak bildirilmiştir.⁹

Çalışmada bebeklerin %42,2'sinde ek gıdaya yoğurt ile, %29,4'ünde ise çorba suyu ile başladığı tespit edilmiştir. Gümüştakım ve ark.nın çalışmalarında annelerin %41,3'ünün ek gıdaya yoğurt ile, Sivri'nin çalışmasında sıklıkla yoğurt (%34,1) ve çorba-yemek suyu (%35,5) ile başladığı, Uskun ve ark.nın çalışmasında da verilen ilk ek gıdanın yoğurt (%26,5) olduğu görülmüştür.^{19,23,30} TNSA 2013 verilerine göre 6-9 aylık bebekler için en çok (%57) yoğurt peynir ve diğer süt ürünlerinin verildiği belirtilmiştir.⁹

Anne sütünde bebek için gerekli olan su ve vitaminler yeterli miktarlarda bulunduğundan dolayı, sıcaklığın çok fazla olduğu iklim bölgeleri de dahil olmak üzere ilk altı ayda bebeğin suya gereksinimi olmadığı belirtilmektedir.³¹ Çalışmada ilk altı ayda bebeklerin %70,7'sine su verildiği saptanmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da ilk 6 ayda su verme eğiliminin fazla olduğu görülmektedir. Canbay'ın çalışmasında ilk altı ayda annelerin %78,9'unun, Akbayram'ın çalışmasında ise %59,0'mın bebeklerine su verdiği görülmektedir.^{26,28} Çalık ve ark.nın çalışmasında ise doğumdan itibaren anne sütüyle beraber bebeğe su verme oranının %59,6 olduğu gözlemlenmektedir.²⁷

Çalışmada bebeklerin %29,9'una bir yaşından önce inek sütü verildiği belirlenmiştir. İnek sütü bir yaşından önce önerilmemesine rağmen, Şahin ve Özyurt'un çalışmasında annelerin %16,5'inin, Uskun ve ark.nın çalışmasında ise %11,9'unun bebeklerine inek sütü verildiği tespit edilmiştir.^{20,30}

Çalışmada ilk 6 ay bebeklerin %29,5'inin sadece anne sütüyle, %23,0'ının anne sütü ve su, %32,8'inin ise anne sütü ve mama ile beslendiği belirlenmiştir. Tunçel ve ark.nın çalışmasında bebeklerin %15,1'inin sadece anne sütü ile, %11,9'unun anne sütü ve su ile, %34,7'sinin ise anne sütü ve ek gıda ile beslendiği saptanmıştır.²² Karadağ ve ark.nın çalışmasında ise bebeği ilk altı ay süresince sadece anne sütü ile besleme oranının %34,9 olduğu ifade edilmiştir.²⁴ Gelişmekte olan ülkelerde ilk altı ay boyunca sadece anne sütü ile beslenme oranının %37 olduğu belirtilmiştir.³² Kanada'da ise bebeği sadece anne sütü ile besleme oranı %22-%37 olarak belirtilmektedir.³³ Centers for Disease Control (CDC) 2013 raporunda Amerika'da bebeklerin %76'sının emzirildiği ve bu bebeklerden yalnızca %16,4'ünün ilk altı ay süresince sadece anne sütü aldığı belirtilmiştir.³⁴ TNSA 2013 verilerinde altı aydan az sadece anne sütü alan bebek oranının %30 olduğu ve TNSA 2008'in %42'lik oranından düşük olduğu tespit edilmiştir.⁹

Çalışmada 7-12 ay arasındaki bebeklerde sadece anne sütüyle beslenen bir bebek (%1,5) olduğu ve bu ay grubundaki bebeklerin %50,8'inin anne sütü ve ek besinle beslendiği saptanmıştır. Tunçel ve ark.nın çalışmasında çalışma sonucumuzla uyumlu olarak da sadece 1 (%0,4) bebeğin altı aydan uzun süre sadece anne sütü ile beslendiği ifade edilmiştir.²² Bülbül ve Kılınçkaya'nın çalışmasında 7-12 ay arasındaki bebeklerde sadece anne sütü alan bebek olmadığı, bu bebeklerin %80'inin anne sütü ve ek gıda ile %20'sinin ise sadece ek gıdayla beslendiği tespit edilmiştir.²¹ Altıncı aydan sonra anne sütü ile birlikte ek gıda alma oranı Gümüştakım ve ark.nın çalışmasında %66,1 olarak bildirilmiştir.¹⁹

Çalışmada 13-18 ay arasındaki bebeklerin %48,4'inin anne sütü ve ek besinle, %29,0'ının da sadece ek besinle beslendiği saptanmıştır. 19-24 ay arasındaki üç bebeğin inek sütü ve ek besin

(%42,9), iki bebeğin sadece ek besinle (%28,6), bir bebeğin ise anne sütü ve ek besin (%14,3) aldığı bulunmuştur. Küçük ve Göçmen'in çalışmasında 6-12 aylık bebeklerin %72'sinin, 13-18 aylık bebeklerin %56'sının, 19-24 aylık olanların ise %33,3'ünün anne sütü ile beslenmeye devam ettiği belirtilmiştir.²⁹

Yaşamının ilk 3-4 ayında sadece anne sütü alan bebeklerde, ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenen bebeklere oranla daha fazla solunum sistemi hastalıkları ve diyare görülmektedir.^{35,36} Araştırmalarda dört aydan uzun süre sadece anne sütü alan bebeklerde, ilk yılda alt solunum yolu enfeksiyonları için hastaneye yatma riskinin %72 azaldığı belirtilmektedir.^{37,38} Ayrıca altı aydan daha az anne sütü alan bebeklerde altı aydan daha fazla anne sütü ile beslenen bebeklere kıyasla pnömoni riskinde dört kat artış olduğu bildirilmektedir.³⁶ Çalışmada bebeklerin %53,7'sinin solunum sistemi enfeksiyonu, %39,0'ının ise gastroenterit nedeniyle hastanede yattığı belirlenmiştir. İlk altı ayda solunum yolu enfeksiyonlarının (%54,5) 7-12 ay arasında ise gastroenterit (%50,0) olgularının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonucun ilk altı ay süresince bebeği sadece anne sütüyle besleme oranının düşük olması ve altıncı ayda ek gıdalara başlanmasıyla birlikte anne sütü alımının azalması ve kontamine gıdaların daha sık alınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada vaginal doğum yapan annelerin %93,7'sinin, sezeryan ile doğum yapan annelerin %56,8'inin doğum sonrası ilk bir saat içinde bebeklerini emzirdiği ve kolostrum verdiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar da çalışma sonucumuzla uyumlu olarak doğum şekli ile ilk emzirme zamanı ve kolostrum verilme durumu arasında anlamlı ilişki olduğu belirtilmektedir.^{22,39}

Çalışmada bebeğin ek gıdaya başlama zamanı ile biberon kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0,01$). Ek gıdaya altıncı aydan önce başlayan annelerin biberon kullanma oranı

%92,3 iken; ek gıdaya altıncı aydan itibaren başlayan annelerin bebeğinin biberon kullanmama oranı %38,2 olarak bulunmuştur. Gürel'in çalışmasında da çalışma sonucumuzla uyumlu olarak ek gıdaya başlama zamanı ile bebeğin biberon kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.³⁹

Çalışmada bebeğin yaşı ile biberon (p<0,01) ve emzik (p<0,02) kullanma durumları arasında istatistiksel olarak

anlamlı ilişki olduğu emzik ve biberon kullanımının 7-12 aylık bebeği olan annelerde daha fazla olduğu saptanmıştır. TNSA 2013 verilerine göre, biberon kullanım oranı 8- 9 aylıkta en yüksek orana (%62) çıkmaktadır.⁹ Uğurlu ve ark.nın çalışmasında da bebeğin yaşı ile emzik kullanımı arasında ilişki saptanmış olup, 7-12 ay arasında bebeği bulunan annelerin daha fazla emzik kullandıkları bildirilmiştir.⁴⁰

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğumdan sonraki ilk saatte bebeği emzirme oranının yüksek bulunmasına rağmen sadece anne sütü ile bebeği besleme oranının düşük olduğunu, mama ve diğer sıvılara erken dönemde başladığını, biberon ve emzik kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir.

Çocukların sağlığını korumak ve optimal düzeye çıkarmak için hemşirelerin gebelere ve annelere emzirme, anne sütünün önemi ve ek besinlerle ilgili kapsamlı eğitim ve destek vermesi, çocuklarının sağlıklı gelişimlerini sağlamak için annelerin ve tüm toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Özmert E. N. (2009). "Yaşamda Önemli Bir Dönüm Noktası: Tamamlayıcı Beslenme (Ek Gıdaya Geçiş)". Hacettepe Tıp Dergisi, 40, 157-163.
- Öncü Ü. (2011). "1-5 Yaş Arası Çocukların Persantillerine Ailenin Sosyoekonomik Düzeyinin ve Annenin Beslenme Konusundaki Bilgisinin Etkisi". Çocuk Dergisi, 11 (2), 64-72
- Eroğlu S.G. (2012). Anne Sütü, Sağlık Bakanlığı, Ankara. <https://docplayer.biz.tr/2629072-Anne-sutu-hazirlayan-doc-dr-gulhan-eroglu-hacettepe-universitesi-saglik-bilimleri-fakultesi-beslenme-ve-diyetik-bolumu-subat-2012-2008-ankara.html> (Erişim tarihi: 02-07-2018)
- Tetik K.B. (2016). "Anne Sütü ve Emzirme Danışmanlığında Güncel Bilgiler". Ankara Med J, 16, 115-8.
- Köksal G, Gökmen Ö.H. (2008). Bebek Beslenmesi, Sağlık Bakanlığı, Ankara. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/A%208.pdf> (Erişim tarihi: 02-07-2018)
- Global Nutrition Targets 2025: Breastfeeding Policy Brief https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/149022/WHO_NMH_NHD_14.7_eng.pdf?ua=1 (Erişim tarihi: 07-10-2019)
- World Health Organization. World Health Statistics 2013 www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2013/en/, Erişim tarihi: 07-10-2019)
- Maternal, infant, and childhealth. Healthy People 2020. <http://www.healthypeople.gov/2020/topics-objectives/topic/maternal-infant-and-child-health> (Erişim tarihi: 01-07-2018)
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara: Türkiye. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA_2013_ana_rapor.pdf. (Erişim tarihi: 01-07-2018)
- TUİK (2016). Bebeklerin Anne Sütü ile Beslenme Sürelerinin Cinsiyete Göre Dağılımı. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 (Erişim tarihi: 01-07-2018)
- UNICEF. The State of the World's Children 2008. First edition, Oxfordshire: Oxford University Press, 2008, 8 – 47.
- Gökçay G, Garibağaoğlu M. (2002). Sağlıklı çocuğun beslenmesi. Eds.: Neyzi O, Ertuğrul T: Pediatri. Nobel Tıp Kitabevleri, s. 183-7.
- WHO/UNICEF. 2000'li yıllarda bebeklerin anne sütü ile beslenmesi. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği, 2000.
- WHO <https://www.who.int> (Erişim tarihi: 01-07-2018).
- Tokatlı A. (2003). "Bebeklerde Ek Besinlere Geçiş; "Weaning" Dönemi". Sted,12(4),135.
- Giray H. (2004). "Anne Sütü İle Beslenme". Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 13(1), 12.
- World Health Organization. Breastfeeding. <http://www.who.int/topics/breastfeeding/en/> (Erişim tarihi: 02-07-2018)
- AAP Section on Breastfeeding. Breastfeeding and the Use of Human Milk. *Pediatrics*. 2012; 129 (3).
- Gümüştakım R.Ş, Aksoy D.H, Cebeci S.E, Kanuncu S, Çakır L, Yavuz E. (2017). "0-2 yaş çocuklarda beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi: Çok merkezli çalışma". Fam Pract Palliat Care, 2 (1),1-8.
- Şahin B.B, Özyurt C.B. (2017). "Manisa'da yarı-kentsel bir bölgede 0-24 ay çocuklarda anne sütü alma durumu ve beslenme alışkanlıkları". Turk J Public Health, 15 (3),164-175.

21. Bülbül S, Kılınçkaya M.F. (2013). "0-2 Yaş Grubu Bebeklerin Anne Sütü ile Beslenme Durumları ve Etkileyen Faktörler". KÜ Tıp Fak Derg, 15 (1),15-20.
22. Tunçel E.K, Dündar C, Canbaz S, Pekşen Y. (2006). "Bir Üniversite Hastanesine Başvuran 0-24 Aylık Çocukların Anne Sütü ile Beslenme Durumlarının Saptanması". C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10 (1),1-6.
23. Sivri B.B. (2014). "0-6 Aylık Bebeği Olan Annelerin Katı Gıdaya Geçiş Süreci ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Uygulamaları". ACU Sağlık Bil Derg, (1), 59-65.
24. Karadağ M, Aydın S, Yılmaz Y, Elmas Ş. (2016). "Altı Aydan Küçük Bebeklerin Emzirme Özellikleri". STED, 25 (1), 22-27.
25. Köksal G, Gökmen H. (2000). Anne sütü ve emzirme. Köksal G, (editör). Çocuk Hastalıklarında Beslenme Tedavisi. 1. baskı. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, s:31-66.
26. Canbay F.Ç. (2018). "Sezaryen ile Doğan Bebeklerin İlk Altı Ay Beslenme Şekillerinin İncelenmesi". DÜ Sağlık Bil Enst Derg, 8 (1), 1-6.
27. Çalık Y.K, Çetin C.F, Erkaya R. (2017). "Annelerin Emzirme Konusunda Uygulamaları ve Etkileyen Faktörler". Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6 (3), 80-91.
28. Akbayram H.T. (2015). "Gebelik Döneminde Verilen Anne Sütü ve Emzirme Eğitiminin Anne Sütü İle Beslenme Ve Emzirmeye İlişkin Davranışlara Etkisi". Uzmanlık Tezi, Van.
29. Küçük Ö, Göçmen AY. (2012). "Çocuk Polikliniğine Başvuran 6-24 Ay Arası Sağlam Çocukların Değerlendirilmesi". Bakırköy Tıp Dergisi, 8(1),28-33.
30. Uskun E, Çınar M, Öztürk M, Kişioğlu A. N, Uzun E. (2007). "İsparta İlinde Annelerin Bebeklerini Besleme Özellikleri ve Beslenme Bilgi Düzeyleri". Çocuk Dergisi,7(2),124-129.
31. UNICEF Anne Sütüyle ilgili Gerçekler. https://www.unicef.org/turkey/ir/_mc29.html (Erişim tarihi: 01-09-2018)
32. World Health Organization. Infant and young child feeding Model chapter for textbooks for medical students and allied health professionals. Fransa, WHO press; 2009
33. Al-Sahab B, Lanes A, Feldman M, Tamim H. (2010). "Prevalence and Predictors of 6-month exclusive breastfeeding among Canadian women: a national survey". BMC Pediatr, 10-20.
34. Breastfeeding Report Card United States (2013) <http://www.cdc.gov/breastfeeding/pdf/2013breastfeedingreportcard.pdf> (Erişim tarihi: 01-08-2018)
35. Kramer MS, Guo T, Platt RW, Sevkovskaya Z, Dzidovich I, Collet JP, et al. (2003). "Infant growth and health outcomes associated with 3 compared with 6 months of exclusive breastfeeding". Am J Clin Nutr, 78,291-5.
36. Chantry C, Howard C, Auinger P. (2006). "Full breastfeeding duration and associated decrease in respiratory tract infection in US children". Pediatrics,117,425-32.
37. Ip S, Chung M, Raman G, et al. (2007). Tufts-New England Medical Center Evidence-based Practice Center. Breastfeeding and maternal and infant health outcomes in developed countries. Evid Rep Technol Assess (Full Rep). 153 (153), 1-186.
38. Ip S, Chung M, Raman G, Trikalinos T.A, Lau J. (2009). "A summary of the Agency for Healthcare Research and Quality's evidence report on breastfeeding in developed countries". Breastfeed Med, 4 (1),17-30.
39. Gürel P.P. (2009). "Polikliniğimize Başvuran 6 ay-12ay Arası Çocukların Annelerinin; Anne Sütü ile Beslenme Ve Emzirme Konusunda Bilgi Düzeyinin Ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi". Uzmanlık Tezi, İstanbul.
40. Uğurlu E.S, Çakal M.M, Avşar A. (2017). "Annelerin 0-1 Yaş Arası Bebeklerinde Emzik Kullanma Durumları". ACU Sağlık Bil Derg, (1), 10-15.